

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток економіки будь-якої держави визначається наявними людськими ресурсами, їх здібністю до ефективної праці, а також наявністю умов для її здійснення. Тому можливість займатися ефективною працею, забезпечення зайнятості та її регулювання можна розглядати як чинник забезпечення стійкого економічного зростання держави.

У свою чергу, стійке економічне зростання розширює можливості зайнятості, приводить до скорочення безробіття, збільшення продуктивності праці та підвищення доходів працівників. У випадку, коли економічне зростання не супроводжується збільшенням кількості робочих місць, підвищенням продуктивності праці та доходів, користь отримують тільки ті, хто працює, а у цілому відбувається зростання безробіття та збільшення розриву між зайнятими і безробітними [1, с. 21]. Необхідність усунення подібних деформацій обґрунтовує актуальність дослідження державного регулювання зайнятості в контексті забезпечення стійкого економічного зростання України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Економічна криза, яка спіткала Україну разом з іншими країнами світу, негативно позначилася на стані національного ринку праці та сфері зайнятості – відбулося скорочення робочих місць, ускладнилося або у неможливілося працевлаштування, як наслідок зросло безробіття, боротьба з яким стане для нашої країни найбільшою проблемою, на подолання якої знадобиться не менше року. У такій ситуації забезпечення стійкого економічного зростання країни має супроводжуватися переглядом ролі держави у вирішенні проблем у сфері праці та зайнятості й відповідним коригуванням напрямків державного регулювання зайнятості. Саме тому, багато вчених та науковців почали займатися дослідженням даного питання. Це такі як: С. Бандур, О. Бражко, В. Васильченко, А. Венгер, В. Герасимчук, В. Гнибіденко, В. Давиденко, Т. Заяць, С. Зінченко, Г. Зелінська, Є. Качан, О. Коваль, С. Пазюк, А. Сіленко, І. Шевченко, П. Шевчук та ін. Але тема зайнятості на сьогоднішній день також залишається актуальною і має практичне значення для України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основне завдання дослідження полягає у визначенні пріоритетних напрямків державного регулювання зайнятості в контексті забезпечення стійкого економічного зростання України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Зайнятість населення – це система суспільно-економічних відносин між економічно активним населенням, суб'єктами господарювання та державою з приводу участі громадян у суспільно корисній діяльності, що регулюють забезпечення економічно активного населення робочими місцями шляхом різноманітних форм його участі у суспільному виробництві, а також впливають на відтворення, розподіл та перерозподіл трудової активності населення і таким чином визначають якість життя населення. Ці ознаки свідчать про те, що держава не тільки гарантує право на працю, але й покладає на кожну людину відповідальність за своє майбутнє у професійному відношенні [2, с. 7].

Теоретико-методологічні підходи до визначення ролі держави у вирішенні проблем зайнятості різняться в контексті історичного розвитку суспільства та в залежності від тієї або іншої спрямованості економічного аналізу.

До основних проблем, що потребують вирішення державою для забезпечення стабільного функціонування національного ринку праці, станом на початок 2013 р. належать [3, с. 5]:

- високий рівень тіньової зайнятості;
- високий рівень економічно неактивного населення працездатного віку;
- низький рівень зайнятості у співвідношенні до всього населення;
- відставання якості робочої сили від потреб сучасної економіки;
- дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій;
- суттєвий рівень безробіття серед молоді;
- низький рівень підприємницької ініціативи громадян;
- відсутність механізмів співпраці та взаємодії між Державною службою зайнятості та приватними агентствами зайнятості.

Все вищезазначене, свідчить про необхідність термінового вирішення даних проблем з боку держави.

Дуже важливим у діяльності органів державного управління щодо реалізації державної політики зайнятості населення є дотримання принципу субсидарності, сутність якого полягає у забезпеченні підпорядкованості цілей, завдань, орієнтирів і важелів державного управління соціальної сфери, що здійснюється на різних рівнях управління, їх інтегрованості на державному, регіональному та локальному рівнях з метою формування структурно цілісної системи реалі-

зації політики зайнятості населення. Зокрема, на державному рівні мають розроблятися національні пріоритети політики зайнятості, державні програми зайнятості, законодавча та нормативна база.

На регіональному рівні визначається стратегія здійснення політики зайнятості з врахуванням специфіки і особливостей регіонального розвитку, розміщення і територіальної організації виробництва. На галузевому і виробничому рівнях політика зайнятості пов'язується з конкретними виробничо-економічними завданнями. Оскільки регіональна політика тісно пов'язана з національним самовизначенням держави, загальноекономічною і соціальною політикою, то в період трансформації взаємозв'язок загальнодержавної і безпосередньо політики регіонів повинен бути тісним і ефективним. Здійснення державної політики зайнятості населення на регіональному рівні передбачає здійснення ряду важливих заходів. По-перше, слід узгоджувати державну політику зайнятості із структурною перебудовою економіки регіону і стимулювати різні форми підприємництва, в тому числі шляхом зниження податкового тиску на вітчизняного товаровиробника. По-друге, важливо активізувати фінансову підтримку підприємств всіх форм власності, котрі створюють нові робочі місця та розвивають місцеву інфраструктуру. По-третє, доцільно передбачити надання податкових пільг вітчизняним та закордонним інвесторам за умови, що їх інвестиції будуть спрямовуватися на розширення сфери продуктивної праці і виробництво конкурентоспроможної продукції. По-четверте, необхідно постійно впроваджувати регіональні програми підтримки малого бізнесу в депресивних районах області, які мають забезпечити стимулювання створення нових робочих місць і одночасне навчання підприємців. По-п'яте, слід посилити контроль щодо реалізації заходів активної політики зайнятості з метою зниження три-

валості безробіття і підвищення теориторіальної мобільності населення, здійснювати реальну підтримку незайнятих громадян в організації самостійної зайнятості [2, с. 9].

Як показує аналіз економічної літератури, існують різні погляди на роль держави в регулюванні зайнятості, що багато в чому визначається різними підходами до розуміння причин безробіття, які формуються у контексті конкретно історичних етапів розвитку суспільства та економічних систем (табл. 1).

Проте жоден з описаних підходів не розкриває повною мірою всю складність проблеми зайнятості та безробіття. У той же час незаперечним є факт участі держави в регулюванні зайнятості.

Головними функціями органів державного управління щодо здійснення політики зайнятості населення є: визначення мети і завдань державного управління зайнятістю населення; формування стратегії, поточних і довгострокових програм зайнятості; координація інтересів всіх суб'єктів державного управління процесом зайнятості; стимулювання процесів соціально-економічного розвитку для вирішення проблем зайнятості; моніторинг і аналіз результатів політики зайнятості; контроль виконання визначених завдань [4, с. 195].

Регулювання зайнятості постає складовою управління розвитком суспільства, забезпечення стійкого економічного зростання країни, оскільки економіка держави є цілісною системою і функціонує як єдиний організм. У зв'язку з цим пріоритетними напрямками державного регулювання зайнятості населення мають стати:

- працевлаштування незайнятого населення і допомога в профорієнтації, підготовці та перепідготовці кадрів;
- сприяння створенню і розвитку гнучкого ринку праці та нестандартним формам зайнятості;
- правове забезпечення трудових відносин;

Таблиця 1

Порівняльна характеристика теоретичних підходів до вирішення проблеми зайнятості

Теоретичні підходи до вирішення проблеми зайнятості	Роль держави	Чинники безробіття	
		особистісні (індивід)	суспільні (суспільство)
Класична теорія зайнятості	Невтручання	Добровільне	
Неокласичній	Невтручання	Добровільне	
Марксистський	Повний контроль		Неминуче
Кейнсіанський	Активне втручання		Вимушене
Монетаристський	Втручання за допомогою кредитно-грошової політики	Природне	

- соціальний захист населення, яке має статус безробітних (матеріальна допомога, виплата допомоги у зв'язку з безробіттям, страхування від безробіття);
- сучасний підхід до зайнятості у державній політиці. Глибокий аналіз стану зайнятості, який має розглядатися не як чисто соціальний феномен, що зумовлює інтерес тільки з позиції масштабів безробіття, його професійних аспектів, а бути значно глибшим, адже структурна криза економіки є й кризою структури зайнятості, що склалася в народному господарстві країни;
- проведення економічної політики в інтересах зайнятості. Сутність даного напрямку полягає у створенні економічних передумов зайнятості за рахунок розробки і реалізації економічної політики, спрямованої на розвиток нових та збереження ефективних робочих місць. У зв'язку з цим необхідним є поєднання інвестиційної, кредитно-грошової, податкової, бюджетної політики держави з політикою зайнятості;
- регулювання безробіття. Даний напрямок передбачає здійснення комплексу заходів активного (професійна підготовка; організація громадських робіт; фінансова допомога безробітним, бажаючим відкрити власну справу) та пасивного (допомога по безробітним; програми дострокового виходу на пенсію) спрямування, які мають на меті збереження у безробітних і незайнятих громадян мотивації до праці та сприяють працевлаштуванню. При їх одночасному застосуванні перевагу слід надавати заходам активного спрямування, при цьому фінансова підтримка безробітних має бути помірною та стимулювати їх до вирішення проблеми працевлаштування.

До основних напрямків економічної політики в інтересах зайнятості в контексті забезпечення стійкого економічного зростання України слід віднести наступні [5, с. 94]:

1. Підвищення інвестиційної активності у всіх секторах економіки. Державна інвестиційна політика відіграє вирішальну роль у структурній перебудові економіки та реалізації соціальних програм, виступаючи одним з головних засобів регулювання зайнятості, сприяючи модернізації виробничої бази з подальшим підвищенням якості робочих місць. Однак, як показує стан ринку праці в Україні, створення робочих місць залежить не тільки від наявності інвестицій, а ще й від їх розміру. Нині в Україні розмір інвестицій є недостатнім для того, щоб поліпшити ситуацію на ринку праці, та має тенденцію до скорочення. Поліпшення співвідношення розміру інвестицій та зайнятості вважається можливим за умови реформування державної інвестиційної політики у напрямку впровадження в інвестиційну сферу державних цільових програм, спрямованих на покращення інвестиційного клімату, а також проведення банківського кредитування галузей, що визначені як пріоритетні.

2. Стимулювання відтоку капіталів за кордон, який спричиняє вилучення інвестиційних ресурсів з вітчизняного виробництва і скорочення робочих місць та

стимулювання їх припливу. Для цього необхідно запровадити сповіщальний характер вивезення капіталу; здійснювати контроль не лише за вивезенням, а й за легальністю походження самого капіталу. Крім того, слід підвищити ефективність системи валютного контролю в Україні завдяки використанню договорів страхування ризику неповернення переведеної за імпорними контрактами іноземної валюти; розробки процедури повернення незаконно вивезених коштів тощо. Стимулювати повернення капіталів в Україну доцільно шляхом проведення економічної амністії на тлі посилення економічної та політичної стабілізації.

3. Формування інституту банкрутства, що сприяв би підвищенню мотивації до більш ефективних форм господарювання. Для цього необхідно розробити і прийняти національну концепцію механізму банкрутства і створити відповідну економіко-правову базу та організаційну структуру; удосконалити методику проведення антикризової діагностики стану суб'єктів господарювання шляхом оцінки потенціалу запобігання банкрутству; удосконалити прогнозування та виявлення фактів неправомірного використання інституту банкрутства.

4. Реструктуризація та рекапіталізація банківської системи з метою підвищення її надійності та дієздатності відповідно до потреб реального сектору в розрахунках і кредитуванні.

5. Проведення пільгової кредитної та податкової політики щодо підприємств, які збільшують кількість робочих місць і надають їх соціально незахищеним групам незайнятого населення (жінкам, молоді, інвалідам); надання дотацій підприємствам, що зобов'язуються підтримувати певний рівень зайнятості.

Регулювання безробіття в сучасних умовах для забезпечення стійкого економічного зростання України доцільно у таких напрямках [4, с. 196]:

1. Нормативно-правові засоби мотивації незайнятого населення до працевлаштування. Подовження терміну дії Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення” від 25.12.2008 р. № 799-VI, який набув чинності з 13.01.2009 р., в частині визначених шляхів мотивації незайнятого населення до пошуку підходящої роботи при скороченні попиту на робочу силу. Це стосується дотримання певних обмежень та санкцій до тих громадян, які не виявляли активної позиції на ринку праці і відмовлялися від пропонуваного працевлаштування, професійного перенавчання чи громадської роботи.

2. Забезпечення сприятливих умов для розвитку сфери малого бізнесу, самозайнятості та підприємницької діяльності безробітних шляхом спрощення процедур створення підприємств, ліквідації бюрократичних перешкод. Доцільно також на регіональному рівні створити банки даних виробничих потужностей, що не використовуються, об'єктів незавершеного будівництва, на базі яких можна організовувати малі

підприємства. При прийнятті рішення про надання фінансової допомоги безробітним, бажаючим відкрити власну справу, пріоритет слід надавати тим, хто збирається створювати нові підприємства у виробничій сфері, зокрема у виробництві будівельних матеріалів, для перероблення м'яса, овочів, фруктів, заготівлі продукції, а також у виробничій інфраструктурі.

3. Запровадження ідей маркетингового підходу до регулювання ринку праці та безробіття, який полягає у реалізації маркетингу праці через послуги посередників (державних і приватних), що базуються на інформації про ринок, впливі як на пропозицію, так і на попит. Для цього слід розвивати інформаційну систему ринку праці, яка об'єднала б навчальні заклади, кадрові служби підприємств, кадрові агенції, центри зайнятості регіону; розробити та впровадити правове і методичне забезпечення вивчення сегментів роботодавців з урахуванням психологічних, економічних, соціальних факторів; стимулювати попит на робочу силу шляхом підвищення якості надання послуг роботодавцям з підбору і навчання працівників [6, с. 24].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Державне регулювання зайнятості населення постає одним з найважливіших чинників забезпечення стійкого економічного зростання України, адже українське законодавство у сфері зайнятості населення формувалось в основному на першому етапі ринкових реформ, тому дієвість окремих його норм і положень є застарілою і не відповідає стратегічним напрямкам політики зайнятості на сучасному етапі. Тому для підвищення ефективності державного управління процесом зайнятості населення важливо, щоб правові норми щодо регламентації дій держави на ринку праці поєднували інвестиційну, кредитно-грошову, зовнішньоекономічну, податкову і бюджетну політику з політикою зайнятості і визначали відповідальність за недостатню ефективність прийнятих заходів при зростанні безробіття. Потребує посилення і розробка правових норм, які б сприяли безробітним у виборі їм роботи й підвищення їх конкурентоспроможності. Але перш, ніж вносити ті чи інші корективи в нормативно-правову базу, слід спочатку ретельно проаналізувати передбачуваний позитивний ефект внесених змін у порівнянні із можливими збитками від його реалізації. Для ефективного забезпечення зайнятості населення слід також провести гармонізацію законодавства про зайнятість населення з міжнародними нормами вирішення проблем безробіття.

Література

1. **Кочура І.** Продуктивна зайнятість у контексті забезпечення людського розвитку і економічного зростання / І. Кочура // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 19 – 23.
2. **Качан Є. П.** Принципи та методи формування регіональної політики ринку праці / Є. П. Качан // Зайнятість та ринок праці: міжвідом. наук. зб. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 3 – 16.
3. **Міненко В. Л.** Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення: теоретичний аспект / В. Л. Міненко // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 2 (36). – С. 5 – 9.
4. **Вірт Ю. П.** Шляхи і напрямки державного регулювання ринку праці в Україні в умовах економічної кризи / Ю. П. Вірт, Н. М. Заярна // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20. – С. 195 – 198.
5. **Степанова В. О.** Інвестиції в основний капітал та їх вплив на економіку України / В. О. Степанова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2009. – № 2 (6). – С. 108.
6. **Котырло Е.** Региональные особенности регулирования рынка труда с позиций маркетинга / Е. Котырло // Управление персоналом. – 2000. – № 12. – С. 23 – 26.

Літинська В. А. Державне регулювання зайнятості населення в Україні

У статті обґрунтовано роль держави у вирішенні проблем зайнятості та визначено пріоритетні напрямки державного регулювання зайнятості населення в Україні.

Ключові слова: зайнятість, держава, регулювання, напрямки, економіка.

Литинская В. А. Государственное регулирование занятости населения в Украине

В статье обосновано роль государства в решении проблем занятости и определены приоритетные направления государственного регулирования занятости населения в Украине.

Ключевые слова: занятость, государство, регулирование, направления, экономика.

Litinska V. A. Government Control of Employment of Population in Ukraine

In the article grounded role of the state in the decision of problems of employment and certainly priority directions of government control of employment of population in Ukraine.

Key words: employment, state, adjusting, directions, economic.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2013

Прийнято до друку 30.08.2013